

УДК 39: 82 (477)

Оксана Ятищук

ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ ЯК ЕТНОГРАФІЧНЕ ДЖЕРЕЛО

У статті здійснена спроба етнологічного підходу до контексту художніх творів українських письменників з метою виявлення якою мірою і у якій формі у їх творчості відображені ті чи інші етнографічні матеріали.

Ключові слова: художній текст, етнографічне джерело, джерелознавство, інформація, методи дослідження.

Становлення етнографії як історичної науки, що не лише вивчає населення тієї чи іншої країни, а й закономірності історичного розвитку народів, особливості його культури та побуту значно розширило джерельну базу етнографії. У цьому сенсі особливо важливими є письмові свідчення минулого, оскільки у них знаходимо свідчення про народи, їх етноніми, місця розселення, особливості життя, культури, звичаї, вірування тощо.

Особливою категорією письмових джерел етнографії є художня література, питання про можливість та доцільність використання якої у якості етнографічного джерела до нашого часу залишається відкритим.

Згідно прийнятої у джерелознавстві точки зору, історичне джерело – це "будь-який носій історичної інформації автохтонного (місцевого) або іноземного походження, що містить відомості про минуле України та етнічних груп, які населяли її територію з найдавніших часів або проживають тепер" [13, с. 43].

Ця стаття є спробою здійснити етнологічний підхід до контексту художніх творів українських письменників і з'ясувати, як, якою мірою і у якій формі у їх творчості відображені ті чи інші етнографічні матеріали. Завдання публікації полягає у порівнянні історичної реальності, що співвідноситься з літературним відображенням; усвідомленням того, що стоїть за кожним конкретним описом; пошук критеріїв етнографічного факту в літературному творі, порівнявши його, за потреби, з відомими історичними, документальними, меморіальними джерелами.

Об'єктом даної статті є основні тенденції художніх творів українських письменників і відображення у них етнографічних матеріалів.

Предметом – особливості художнього тексту як етнографічного джерела.

Вивчаючи стародавні джерела, зокрема народну творчість, та взагалі народні традиції, наука правдиво і глибоко дослідила світогляд пращурів дохристиянської доби. Той світогляд певним чином функціонує й тепер, поруч християнського світогляду.

У цій галузі працювало чимало відомих учених, які у XIX–XX ст. своїми записами внесли значний вклад у національну скарбницю. Серед найвизначніших – А. Цертелєв [33], І. Срезневський [26], О. Бодянский [2], Б. Грінченко [11], М. Сумцов [27–28], О. Потебня [22], Ф. Колесса [16], В. Гнатюк [9], В. Перетц [21], І. Франко [32] і багато інших.

Цінність конкретного літературного твору щодо етнографії визначається також і його стилістичними і жанровими особливостями, тематикою, рівнем компетенції автора і його приналежністю до того чи іншого суспільного або літературного напрямку. Завдяки своїм специфічним особливостям художня література володіє низкою переваг у порівнянні з іншими видами писемних джерел. "Внутрішнє, духовне життя епохи може бути відображене лише в художньому творі. На основі цього деякі подібні твори стоять поряд з найціннішими історичними пам'ятками" – писав Д. Писарєв [21, с. 20].

Якщо Л. Гумільов повністю заперечував твори художньої літератури як джерело з нової та новітньої історії: "Для новітнього періоду історії... XVII–XX ст. століть – сама постановка питання здається дивною і не потрібною. Ну кому прийде у голову вивчати історію Північної війни опираючись на "Полтаву" Пушкіна, або описувати похід Наполеона 1812 року по "Війні і миру" Л.М.Толстого" [12, с. 73], то при вивченні давньої історії, питань етнографії того чи іншого народу, звернення до художньої літератури є досить доцільним, особливо у тих випадках, коли інших джерел мало або їх не має зовсім. Прикладом може бути обряд першого гоління, який ще у гетьманській Україні та на Слобожанщині був досить урочистою церемонією ініціації й символізував перехід від юнацтва до стану дорослого чоловіка. Цей обряд досить точно й детально описав у своїй повісті "Пан Халявський" Г. Квітка-Основяненко: "Брат Петрусь (...) был любовной комплекции, но в занятия такого рода, по тогдашнему правилу, не мог пускаться, потому что еще не брил бороды, ибо еще не исполнилось ему шестнадцать лет отроду.

Когда же настал этот вожделенный для него день (...) коим начиналось семнадцатое лето жизни его, то призван был священник, прочтена была молитва. Петрусь сделал три поклонения к

ногам батеньки и маменьки, принял от них благословение на бритье бороды и получил от батеньки бритву, "которою, – как уверял батенька, – голился еще пращур наш, войскового обозный пан Талемон Халявский", и бритва эта, переходя из рода в род по прямой линии, вручена была Петруси с тем же, чтобы в потомстве его старший в роде, выбрив первовыросшую бороду, хранил, как зеницу ока, и передавал бы так же из рода в род. (...).

Когда кончилось действие (должен объявить, что усы у Петруся, по тогдашнему обыкновению, не были выбриты), тога батенька попотчивали из своих рук брадобрея и Петруся, котрому приказали выпить свою рюмку, сказав: "Ты тепер совершенный муж, и тебе разрешается на вся". Потом был обед праздничный и после него лакомства разных сортов" [15, с. 47–48].

Для етнографів дуже цінним є те, що Г.Квітка записав цей унікальний обряд, бо ні письменники, які описували життя і побут народу, ні етнографи за його часів і навіть пізніше не зафіксували подібного звичаю. Достовірність цього опису підтверджує Олекса Воропай у своїй етнографічній розвідці "Звичаї нашого народу" [8, с. 359–360].

Хоча більшість творів української класичної літератури не вивчалася етнологами, але в історіографії існують деякі підходи до вивчення етнографічних реалій в літературному творі взагалі.

Особливої уваги у цьому питанні заслуговує дослідження О. Філіппової "Художня література як джерело для етнографічного дослідження міста", яке присвячене, передусім, теоретичним питанням етнологічного джерелознавства художньої літератури [31, с. 26–37].

Існуючі у науковій літературі думки стосовно цього питання досить однозначні. І.Біск пише: "Твори художньої літератури є цінними джерелами з історії культури, побуту та звичаїв" [1, с. 142–143].

Аналогічної думки дотримується М. Миронець: "при вивченні побуту та звичаїв, настрою, загальної атмосфери епохи історик може взяти із художньої літератури масу відомостей, в основному із тих творів, у яких письменник відтворив сучасну йому епоху, описав ті сторони життя, які сам спостерігав" [18, с. 135].

А. Предтеченський у науковій розвідці "Художественный текст как исторический источник", вказує, що "...майже в кожному творі...класичної літератури історик знайде побутовий матеріал. Існує значна кількість побутових елементів, про які історик визнає із художньої літератури і які в жодному іншому джерелі не відображені" [24, с. 84].

Оскільки "ядро предметної галузі етнографії... складає перш за все традиційно-побутова культура" [5, с. 84], стає очевидним, що для етнографа художня література може слугувати джерелом більшою мірою, ніж для історика.

Значну кількість матеріалу може дати художня література при вивченні таких проблем, як стереотипи поведінки, ціннісні орієнтації, переконання, етнічна самосвідомість, а також сімейна обрядовість та інші аспекти соціонормативної культури.

Досить переконливою є точка зору, що художній твір може розглядатися як джерело лише у тому випадку, якщо воно створене на власних спостереженнях автора, а не є результатом вивчення інших джерел, як, зазвичай, буває при написанні історичних романів, повістей і т.д. [25, с. 120].

Зрозуміло, що особливу цінність представляє реалістична література. Письменники-реалісти прагнуть дати найбільш повне й точне зображення життя – подій, людей, предметів та явищ, зображаючи їх такими, якими вони є у дійсності.

Однак не можемо погодитися з твердженням О. Філіпової, що "Література дореалістичних напрямів – сентименталізму і романтизму, яка не ставить завдання достовірного відображення оточуючого середовища...представляє меншу цінність для етнографа і може використовуватися досить обережно" [31, с.28].

Яскравим прикладом може слугувати творчість Г.Квітки-Основ'яненка, щодо якої М. Сумцов говорив: "За стійкістю селянського побуту і світобачення квітківські типи селян, замальовки їх побуту і повір'їв в основному зберігають живе значення і, зрозуміло, мають етнографічне і сучасно-побутове значення" [28, с.119] і продовжив: "Нова малоросійська література, починаючи зі Сковороди і Котляревського, розвивалась у найтіснішому зв'язку і у прямій залежності від етнографії" [28, с. 192].

Велике значення для етнографа мало культурно-побутове тло, у якому перебувають персонажі. Зазвичай, воно відтворюється з реалістичною достовірністю.

У повісті "Маруся", яку можна вважати одним з вершинних явищ українського сентименталізму, знаходимо етнографічно точний опис обряду похорону незаміжньої дівчини: " Став день, задзвонили у старий дзвін повагом, звичайно, як на збір. Господи! Як повалить народ (...) щоб подивитись, як по старовині, що вже виводиться з моди, будуть дівку ховати.

Як передзвонили на збір, ось і несуть від церкви святий хрест і корогви, за ними мари (...).

Наум (...) став одбирати людей: кого дружком, кого у піддружі, кого у старости, жінок у свашки, і усе по двоє, дівочку у світилки, парубків аж дванадцять у бояри, а молодого не треба було вибирати, бо Василь, її посватаний жених, був тутечки (...).

А де стара мати? Нехай роздає подарки сватам та поїзд знаряджа (...)

...поперев'язувала дружка і піддружнього раз рушниками довгими-довгими, з плеча аж до долівки (...). Такими ж рушниками поперев'язували і свашок, та ще їм і по квітці прикололи до очіпків. Старост теж поперев'язували по одному рушнику. Свтилочці зробили меч, як таки водиться на весіллі (...). Боярам понашивали на шапки шовкові квітки і праві руки поперев'язували платками (...).

От і понесли: поперед усього хрест святий з корогвами, далі криша з мар, сукном мертвим покрита, несли чотири хлопчика, як янголи, і в них хусточки. За тим криша з труни, килимом покрита, а несуть її чотири боярина; за ним попи з свічками і дякон з кадилом, а там дяки (...). От тут пішли дружечки по парці, усі у свитах, і тільки самі чорні ленти покладені на головах, без усякого наряду і у кожної у руках зелена свічечка пала. За дружечками ішли сама собі світилочка з мечем; за нею свашки, далі дружко і піддружий, а за ним вже несли труну на марах бояри, а Василь, як молодий, ішов з правого боку" [11, с. 83–84].

Підтвердження достовірності та етнографічної точності цього обряду знаходимо у працях С. Браїловського [3], М. Васильєва [7], В. Сушка [29] та багатьох інших. "...можна зробити посилання на одне, досить цікаве, і наскільки пам'ятається, непомічене біографом Квітки Данилевським, друковане свідчення, що Квітка вивчав етнографію Малоросії. В XI т. "Маяка" від 1843 р., у відділі матеріалів, розміщена досить велика стаття Конст. Сементовського про малоросійські народні свята з цінними доповненнями і зауваженнями Срезневського, Костомарова і Метлинського. Перераховуючи друковані, досить небагато чисельні, джерела, Сементовський відмічає, що брак матеріалів він доповнив зауваженнями та спостереженнями власними і повідомленими йому деякими любителями малоросійської старовини; поважний письменник наш Г.Ф.Основ'яненко, вказує Сементовський, подарував нам записи про повір'я та звичаї поселення харківської губернії", – писав М.Сумцов у своїй праці "Квитка как этнограф" [28, с. 193].

У творах Марко Вовчок, П. Куліша, Ганни Барвінок, О. Стороженко та інших "помітно стиралася межа між художнім і науковим підходом до зображення дійсності. Тут художня проза вступала в тісний взаємозв'язок частково з економічними науками, частково з етнографією... з народознавством в широкому розумінні слова" [6, с. 278]. На цю особливість літератури 1860-х років неодноразово вказували як сучасники-письменники, критики, громадські діячі, так і вчені нашого часу.

Слід відзначити, що суспільство пред'являло до етнографічної белетристики досить високі вимоги. У період другої половини XIX – початку XX ст. вважалося вже недостатнім і навіть небажаними прості замальовки окремих зовнішніх деталей народного побуту або опис архаїчних рис культури. Від літератури чекали глибокого осмислення соціальної дійсності, аналізу світобачення народу. Такий підхід був можливим завдяки тому, що письменники вели не кабінетний спосіб життя, а збирали матеріал для своїх оповідань, повістей та романів безпосередньо в середовищі народу, дехто з них використовував при цьому програми Російського географічного товариства. П. Куліш наголошував на тому, що українська література повинна об'єктивно відображати насамперед національну самобутність, форми буття рідного народу, висував вимогу "живої етнографії" – достовірного відтворення національного характеру селянського побуту, народних звичаїв та обрядів, орієнтував письменників на фольклорно-оповідну традицію, творче опрацювання образного слова народу, таким чином, закладаючи теоретико-естетичні підвалини етнографічно-побутової школи в українській літературі 60-х років XIX ст. (Ганна Барвінок, Митро Омелькович, Д.Мордовець, А.Свидницький, О.Стороженко та ін.), а також народницької прози наступних десятиліть (О.Кониський, Олена Пчілка, Б.Грінченко) [19, с. 34].

Оповідання П.Куліша 60-х р. XIX ст. написані в дусі тодішньої етнографічно-побутової школи (ідеалізація патріархальної моралі, ідилічні картини старосвітського побуту, оздоблення сюжету фольклорними переказами, використання форми народної оповіді). "Печатаючи Народні оповідання, я додав од себе до них передне слово. "Великого стоять сії оповідання тим, – говорив я, – що жив описують наших селян, як вони єсть перед нашими очима, – живописують не так, як звикли дивитись на них ізверху, а так, як вони самі на себе дивляться... Се не видумки на потіху гулящим людям: се жива етнографія, котру зрозумів списатель здоровим умом і гарячим серцем" [17, с. 506].

До 1880-х років реалізм досягає свого найбільшого розвитку і стає пануючим в українській літературі. Однією з вимог, які ставилися перед художніми творами, було об'єктивне зображення дійсності, "впізнання" картин життя, звертання до суспільно значимих питань. На сторінках

літературних творів аналізуються аграрні відносини, суспільний стан і розвиток особистості, релігійні, моральні, суспільний стан, самосвідомість і поведінка широкого загалу [6].

Для розуміння та найбільш повного використання інформації, що знаходиться в художньому тексті, необхідний ретельний джерелознавчий аналіз творів, що вивчаються, із застосуванням усього комплексу методів, що існують в історичній науці.

Перший етап такого аналізу – виявлення та відбір джерел. На основі вивчення періодичних видань часу, що нас цікавить, а також літературознавчої та довідкової літератури, потрібно виявити усіх письменників, що жили у цей період і підготувати список створених ними у цей час творів.

Наступний етап роботи – аналітична критика джерел і визначення об'єктивної наукової цінності кожного з них. Як наголошує О.Філіпова: "Такий аналіз має дві сторони: кількісну (об'єм етнографічної інформації, яку містить те чи інше джерело) і якісну (наскільки ця інформація історично достовірна). Для відповіді на перше запитання достатньо уважно перечитати джерело, в процесі якого виявляємо до якого суспільного стану і до яких професійних груп належать дійові особи (як головні, так і другорядні, епізодичні), які сторони їх життя і наскільки детально відображені автором. Відповідь на друге запитання потребує детального вивчення (...) біографії письменника, (...) конкретних обставин створення кожного твору" [31, с. 30].

Такий підхід дозволяє виявити взаємозв'язок між джерелами, встановити характер вміщеної у них інформації і ступінь її достовірності.

При збиранні та обробці етнографічної інформації, що міститься в творах художньої літератури, досліднику приходиться звертатися до різноманітних методів. Уже на початковому етапі збору інформації велике значення має структурно-системний підхід, який полягає у виокремленні основних структурних компонентів етносу "від матеріальної культури до психічного складу і етнічної самосвідомості" [4, с.235]. Збір інформації з одночасним її групуванням за завчасно складеним розділам, значно полегшує наступну обробку матеріалу.

Можна збирати відомості за заздалегідь складеною програмою. Проте специфіка художньої літератури така, що не завжди вдається знайти відповіді на усі поставлені питання, і у той же час текст може містити цікаву та цінну інформацію, не передбачену програмою.

Досить продуктивним методом при вивченні етнографічного матеріалу є складання термінологічного словника. Наприклад, при вивченні одягу згадування тих чи інших її різновидів може слугувати показником її розповсюдження. Зрозуміло, що, фіксуючи назви предметів чи явищ, не можна забувати про контекст, тобто відзначити, хто і за яких умов носить даний одяг, як відноситься до нього і т.п.

Усю інформацію, що міститься в художніх творах, можна розділити на три категорії. Перша включає окремі згадки тих чи інших компонентів матеріальної та духовної культури, побуту і т.д. Це штрихи, які автор використовує для створення колориту епохи, для характеристики того матеріального та суспільного середовища, в якому живуть його герої. "Лет – куды! – болем чем за сто...нашого села и не узнал бы никто: хутор, самый бедный хутор! Избенок десять, не обмазанных, не укрытых, торчало то сям, то там, посередине поля. Ни плетня, ни сарая порядочного, где бы поставит скотину или воз" [10, с. 68].

Друга категорія – інформація, що відноситься до власне героїв твору. Ці свідчення, зібрані в усьому тексті твору, дозволяють скласти комплексне уявлення про побут того чи іншого персонажу. Для того, щоб отриману інформацію можна широко та об'єктивно інтерпретувати, необхідно у кожному випадку дати повну характеристику герою. Найкраще це можна зробити, склавши так звану "анкету", у якій, вивчаючи художній текст, можна фіксувати вік дійової особи, сімейний, соціальний стан, віросповідання та ін. Такий підхід дозволяє перейти від конкретного до загального, опираючись на прикладах, скласти уявлення про характерні особливості побуту та звичаїв різних соціальних, професійних, вікових та інших груп. Так, вивчаючи повість "Бурлачка" І. Нечуя-Левицького, можемо зробити висновок, щодо життя молодіжних громад в Україні з їх звичаями, правилами, законами і т.п. Знаходимо і детальний опис ставлення сільської громади до покритки: "Василь став, подивився на неї через рідке листя страшними очима й показав кулак:

Ховайся, ховайся, дівчино! Час тобі скидати квітки та покривати голову хусткою! – крикнув Василь і пішов вулицею" [20, с. 61].

"Тільки вона наблизилася до густих лоз, лист зашелестів, з-за куців вискочили парубки, вхопили Василю за руки, обрізали коси ножицями та й побігли по греблі. Василю тільки крикнула. В неї дух забився.

Минулося твоє дівування! Ось твоя дівоча честь! – крикнув до неї один парубок, піднімаючи вгору у руці довгу розкішну косу – Тепер ти покритка. Оце тобі пани і паничі!

...У пекарні молодіці й наймити підняли її на сміх. Одарка знайшла хустку й зав'язала Василю голову. А вранці на посесорових воротах знов стриміла віха, знов ворота були обмазані дьогтем" [20, с. 62].

"...пам'ятала, як карав одну комарівську покритку священик, як карала громада. Священик поставив її у церкві перед громадою на коліна, ще й дав держати здорову книжку обома руками. Потім дяк знайшов десь у дзвіниці дерев'яного змія, з-під старинної статуї архангела Михаїла, а священик звелів їй обнести того змія кругом церкви. Старі люди гомоніли, що треба її вивести на дзвіницю та вибити посторонками од дзвонів або, по давньому звичаю, забити на ніч у церкву в куну, замкнувши руку залізною дужкою, прибитою до стіни. Васирина згадала ту страшну куну, за котру розказували старі люди, й вся охолоча. В Комарівці, як у маленькому селі, покритки траплялися дуже рідко. Громада карала їх ще давніми карами, по давньому народному звичаю" [20, с. 63–64].

Третя категорія етнографічної інформації – це детальні, широкі описи тих чи інших предметів, явищ, звичаїв, обрядів і т.п. Наприклад, у повісті "Маруся" Г. Квітки-Основ'яненка знаходимо дуже детальний опис сватання з усіма елементами цього дійства, що побутовав на Слобожанщині у другій половині XIX століття: "Затим стукнуло під двер'ю палицею тричі. (...)

От вже стукнули і вдруге, теж тричі, палицею. (...)

Аж ось стукнули під дверима і втретє, теж тричі.

Тоді Наум перехрестився і каже до них:

- Коли, добрі люди та з добрим словом, то просимо до господи! Насте, іди ж сідай і ти! (...)

За Наумовим словом ввійшли в хату двоє старостів, люди хороші, міщани, у синіх жупанах, аглицької каламайки, поясами попідперізувані, з паличками, і у старшого старости хліб святий у руках (...).

Старший староста і каже:

- Ми є люди німецькїї, а йдемо з землі турецької. Ми собі ловці, удалії молодці (...). Чи віддасте, чи нехай підросте?" [14, с. 49–51].

Цінність подібної інформації – у її цілісності та комплексності. Наукову точність цього опису підтверджує у своїй праці "Быт русского народа" О.Терещенко [30].

Сказане переконує нас у тому, що звернення етнографів до художньої літератури може бути досить корисним, а при вивченні таких питань, як повсякденність, сім'я та сімейний побут, норми поведінки та інше просто необхідними.

При обробці інформації, яку отримує дослідник при вивченні художніх творів, можна використовувати різні методи. Один із них – широко розповсюджений в історичній науці порівняльно-типологічний метод, що заключається у порівнянні даних художнього тексту з матеріалами інших джерел і спеціальною літературою. Цей метод дозволяє у значній мірі перебороти неминучу суб'єктивність кожного джерела.

Інший метод – ретроспективний, або метод історичного моделювання. Для побудови моделей можна запропонувати два способи. Перший – побудова моделі на матеріалах, зібраних за формалізованою програмою. У другому випадку основою для моделі служить знайдений у якомусь творі детальний опис, доповнений окремими штрихами, деталями, які є у цьому тексті.

Аналізуючи художній твір як етнографічне джерело, можна отримати доволі цілісну модель тогочасного суспільства. На прикладі творчості українських письменників стає зрозуміло, що об'єктом етнографічних описів для письменника-реаліста є не лише дії головних героїв, а й ті незначні штрихи, що проходять через канву усього художнього тексту.

Отже, є цілком очевидним, що художня література є одним із цінних джерел етнографічної науки, яка заслуговує найширшого застосування. Особливо корисним може бути її використання при вивченні таких питань, як спосіб життя, різні аспекти соціонормативної культури, етнічної самосвідомості і т.п. Щоб це стало можливим, необхідно виробити єдині критерії аналізу і оцінки інформації, що знаходяться в художньому тексті та способи її обробки.

Зрозуміло, що для отримання достовірних результатів, джерело повинно використовуватися у комплексі з різними видами традиційних етнографічних джерел, які будуть сприяти всебічному висвітленню предметів і явищ, що вивчаються. Переборовши певні труднощі, що завжди зустрічаються при розробці нової методики, етнографи отримають багатий та цікавий матеріал для дослідження.

Список використаних джерел

1. Биск И.Я. Курс лекций по источниковедению новой и новейшей истории / И.Я.Биск. – Тамбов, 1971. – 176 с.
2. Бодянский О. Объяснение / О.Бодянский // Чтения. – М., 1871. – Т.1. – С. 221–222.
3. Брайловський С. Малорусская похоронная причеть и мифическое ея значение / С.Брайловский // Киевская старина. – 1885. – № 9. – С.73–84.
4. Бромлей Ю. В. Этнос и этнография / Ю. В. Бромлей. – М.: Наука, 1973. – 412 с.
5. Бромлей Ю. В. Современные проблемы этнографии / Ю. В. Бромлей. – М.: Наука, 1981. – 393 с.
6. Бялый Г. А. Проза 60-х годов. Общий обзор История русской литературы / Г.А.Бялый. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1956. Т.VIII. Ч.1. – 315 с.
7. Васильев М. К малорусским похоронным обрядам / М.Васильев // Киевская старина. – 1889. – № 5 – 6. – С. 635–636.
8. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис / О.Воропай. – Українське

видавництво, Мюнхен, 1966. – Т. II. – 445 с. 9. Гнатюк В. Деякі уваги над байкою / В. Гнатюк // Вибрані статті про народну творчість. – К.: Наукова думка, 1966. – С. 173–197. 10. Гоголь Н. Вечер накануне Ивана Купала / Н. Гоголь Избранные сочинения. В 2-х томах. – Т. 1. [Вступит. статья П.А. Николаева]. – М., "Худож. лит." 1978. – 574 с. 11. Гринченко Б. Д. Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседней с ней губерниях / Б. Д. Гринченко. – Чернигов. – Вып. 1. – 1895. – 308 с. 12. Гумилев Л. Н. Может ли произведение изящной словесности быть историческим источником? / Л. Н. Гумилев // Русская литература, 1972. – №1. – С. 73–82. 13. Историчне джерелознавство: Підручник / [Я.С. Калакура, І.Н. Войцехівська, С.Ф. Павленко та ін.] – К.: Либідь, 2002. – 488 с. 14. Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Зібрання творів у семи томах / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. – Т. 3. Прозові твори. – К.: Наукова думка, 1981. – 478 с. 15. Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Зібрання творів у семи томах. Том четвертий / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. – К.: Наукова думка, 1979. – 542 с. 16. Колесса Ф. Про генезу українських народних дум / Ф. Колесса. – Львів, 1921. – 91 с. 17. Куліш П. О. Твори: В 2 т. / П. О. Куліш. – К.: Дніпро, 1989. – Т. 2. – 585 с. 18. Миронец Н. И. Художественная литература как исторический источник (к историографии вопроса) / Н. И. Миронец // История СССР/ – 1976/ – №1. – С. 125–141. 19. Нахлік Є. К. Пантелеймон Куліш // П. Куліш Твори в двох томах. – Том 1. Прозові твори, поетичні твори, переспіви та переклади / Є. К. Нахлік. – К.: Наукова думка, 1994. – 752 с. 20. Нечуй-Левицький І. Твори в двох томах. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 2. Повісті та оповідання – 638 с. 21. Перетц В. Историко – литературные исследования / В. Перетц. – М., 1902. – 627 с. 22. Писарев Д. И. Сочинение в четырех томах / Д. И. Писарев. – Т. 1. – М.: Гос. Изд-во худож. литературы, 1955. – 136 с. 23. Потебня О. О некоторых символах в славянской народной поэзии / О. Потебня. – Харьков, Издание М. В. Потебня, 1914. – 243 с. 24. Предтеченский А. В. Художественная литература как исторический источник / А. В. Предтеченский // Вести Ленинградского государственного университета, 1964. – № 14. Серия истории, языке и литературы, – Выпуск 3. – С. 76–85. 25. Рабинович М. Г. Город и поэт (к этнографическому источниковедению) // Сов. этнография – 1985. – №1. – С. 116–129. 26. Срезневский И. И. Запорожская старина / И. И. Срезневский. – Харьков, Университетская типография. – 1833. – 440 с. 27. Сумцов Н. Культурные переживания / Н. Сумцов. – К.: Изд. ред. журн. "Киевская старина", 1890. – 408 с. 28. Сумцов Н. Квитка как этнограф / Н. Сумцов // Киевская старина. – 1893. – Т. XLII. – С. 190–214. 29. Сушко В. А. Поховальна обрядовість українців Слобожанщини XIX–XXI ст.: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.05 "Етнологія" / В. А. Сушко. – Київ, 2007. – 19 с. 30. Терещенко А. Быт русского народа / А. Терещенко – СПб: Тип. Минист. Внутр. Дел. – Ч. 2: Свадьбы. – 1848. – 619 с. 31. Филиппова Е. И. Художественная литература как источник для этнографического изучения города / Е. И. Филиппова // Советская этнография. – 1986. – №4. – С. 26–37. 32. Франко І. Студії над українськими народними піснями / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах – Т. 43. Фольклористичні та літературно-критичні праці. – К.: Наукова думка, 1984. – 482 с. 33. Цертелев М. Взгляд на русские сказки и песни и повесть в духе старинных русских стихотворений. – Спб.: в типографии Н. Греча, 1820. – 35 с.

Оксана Ятышук

ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ТЕКСТ КАК ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК

В статье осуществлена попытка этнологического подхода к контексту художественных произведений украинских писателей и определить, как, в какой степени и в какой форме в их творчестве отобразены те или иные этнографические материалы.

Ключевые слова: художественный текст, этнографический источник, источниковедение, информация, методы исследования.

Oksana Yatyshchuk

ARTISTIC TEXT AS AN ETHNOGRAPHIC SOURCE

In this paper an attempt of ethnological approach to the context of artistic works by Ukrainian writers to identify to what extent and in what form their creativity reflected in these and other ethnographic materials.

Key words: artistic text, ethnographic source, information, research methods.